

Олена КОРУСЬ

З ІСТОРІЇ ВИРОБНИЦТВА МАЛОЇ ПЛАСТИКИ КОРОСТЕНСЬКОГО ФАРФОРОВОГО ЗАВОДУ

Постановка проблеми. В українському мистецтвознавстві відсутні ґрунтовні дослідження з історії розвитку малої пластики на Коростенському фарфоровому заводі (далі — КФЗ) та творчості її авторів. З припиненням існування фарфорових заводів¹, заводські музеї та документацію було практично знищено, твори розпродано, отже узагальнення відомостей про малу пластику з фарфору є необхідним і актуальним.

Зв'язок із науковими та практичними завданнями. Дане дослідження може слугувати довідковим матеріалом для музейників і при студюванні курсу історії вітчизняного мистецтва у ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про розвиток коростенської пластики передвоєнних років йдеться у О. Чарновського [22], Н. Велігоцької і П. Юрченко [1]. Відомості про повоєнну роботу художників КФЗ містяться у стенограмі Першої конференції художників і скульпторів фарфоро-фаянсової промисловості УРСР [21]. Про розвиток пластики на КФЗ у 1950–1960-і в контексті українського фарфору писали Л. Долинський [2] та В. Щербак [27]. Стисла інформація про історію КФЗ та його малу пластику міститься в історичній довідці та звітах підприємства, наданих управлінню «Укрфарфорфаянс» [5]. Історії КФЗ присвячено окреме видання [3], де побіжно згадуються мала пластика і заводський музей², однак бракує біографічних відомостей (за винятком художників Трегубових) та зображень скульптур. Асортимент малої пластики КФЗ відображено у спеціальному каталозі [9]. Коростенська мала пластика зрідка репродукувалася в рекламних буклетах [10]. Щодо новітніх досліджень, у розділі «Мала пластика України» статті Л. Сержант [19], про скульптуру КФЗ йдеться узагальнено й стисло, охарактеризовано тільки її стилістичні особливості, а монографії О. Школьної не акцентували увагу на коростенській малій пластичі та творчості її митців [25; 26].

¹ На сьогоднішній день не проголошений банкрутом лише Дружківський фарфоровий завод (Донецька обл.).

² Заводський музей був розформований після ліквідації підприємства.

Щодо вивчення доробку скульпторів КФЗ, то найбільше уваги приділено творчості знаних майстрів заводу — подружжю Трегубових [18; 24]. В. Щербак в огляді історії українського фарфору відзначив лише В. Трегубову [28]. Інформації про інших скульпторів обмаль. Матеріали про В. Яцевич, та її повне ім'я є хіба що в її особовій справі [11]. Роботи та автобіографія О. Шевченка представлені на його веб-сайті [23]. Інформація про інших майстрів зустрічається лише в каталогах виставок.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Мала пластика КФЗ досліджена фрагментарно, уявлення про її історію література не дає.

Мета статті: відтворити послідовну історію розвитку малої пластики на КФЗ, систематизувати дані про неї, виділити основні тенденції та стилістичні риси, розглянути творчість майстрів. Хронологічні межі статті визначені історією підприємства.

Виклад основного матеріалу.

Місто Коростень (до 1902 р. селище — Іскоростень) на початку ХХ ст. відносилось до Овруцького повіту Волинської губернії у складі Російської імперії, а з 1937 р. — входить до складу Житомирської обл.

Будівництву фарфорового заводу в Коростені сприяли наявність необхідної сировини (каоліну, глин, польового шпату) та залізниці¹, що значно полегшило збут продукції у віддалені райони та швидкий розвиток виробництва.

Завод в Коростені пережив важкі часи розрухи 1917–1920-х та став провідним у ХХ ст. Його історія розподіляється на чотири етапи: I — будівництво, налагодження виробництва (1901–1917); II — націоналізація, перепрофілювання на випуск технічного фарфору (1918–1941); III — реконструкція виробничих потужностей, перетворення на провідне підприємство з випуску скульптури (1944–1990); IV — приватизація, спроби пристосування продукції до ринкового попиту, закриття (1990–2010).

Згідно з історичною довідкою, будівництво розпочав у 1901 р. син колишнього власника Довбиського фарфорового заводу² Тимофій Карлович Пржибильский [7, с. 37]. За даними колективу авторів на чолі з В. Драганом, завод під назвою «Порцелянова фабрика Пржибильского Т.К.» збудовано в 1903–1904 рр. підприємцем польського походження Т.К. Пржибильским, брат якого — Аполінарій Карлович з 1891 р. упродовж двадцяти років на різних правах власності володів фарфоровим заводом в Довбиші [17, с. 175], а першу продукцію було випущено в 1909 р. [8]. Іноді цю дату видають за час заснування заводу.

¹ Будівництво залізниці розпочалося 1900 р., по його завершенні і зведенні залізничної станції та мосту через річку Уж селище Іскоростень було перейменоване на місто Коростень.

² Довбиський фарфоровий завод було засновано в селищі Довбиш (Волинська губернія) у 1855 р.

Від самого початку завод було зорієнтовано на випуск столового посуду. Про виробництво малої пластики в ранній період роботи не згадується. Зразків не маємо. На 1913 р., коли зафіксовано найвищий показник росту підприємства до 1917 р., випуск продукції склав біля 500 тис. одиниць виробів (вигодовляли фарфор бісквіт) [7, с. 38].

Після жовтневого перевороту 1917 р. власник заводу виїхав до Польщі, полишивши справи управляючому. Підприємство націоналізували наприкінці 1918 року¹. У роки громадянської війни аж до кінця 1920 р. продукція не вироблялася, приміщення були занедбані та розграбовані. У 1923 р. завод перебував у руїнах. В 1922–1924 рр. відбулася реконструкція. З 1924 р. (за іншими даними з 1926 р.) [7, с. 39] було відновлено випуск продукції. У 1926 р. заводу присвоїли ім'я Ф.Е. Дзержинського. Виробництво переорієнтували на випуск технічного фарфору (низьковольтних ізоляторів). З 1928 р. розпочався випуск господарчого фарфору, а з 1929 р. — столового посуду для армії. Підприємство увійшло до складу об'єднання «Всеук[раїнський]трест».

О. Чарновський [2, с. 111] та Н. Велігоцька з П. Юрченко [3, с. 387] писали, що в 1930-і КФЗ випускав скульптуру. О. Чарновський згадує «Грузинку» та «Авіамоделістку» («Планеристку») Таїсії Токаренко², які, за його словами, вироблялися на КФЗ. Інших імен та назв творів не маємо. Масовий випуск скульптури на КФЗ не підтверджений фактами: скульптури з тогочасною маркою заводу не маємо.

Т. Токаренко під час навчання проходила на заводі виробничу практику та по закінченні ОХУ в 1938 р. на прохання директора заводу Речкимана була направлена працювати на КФЗ [10, с. 4]. Її «Планеристка» відома під маркуванням ГФЗ 1930-х. Стосовно «Грузинки», скульптура жінки у східному одязі, візуально близька до стилістики пластики 1930-х, зберігалася у заводському музеї (нині — у приватній збірці) і, ймовірно, була роботою, про яку писав О. Чарновський.

У передвоєнне десятиліття завод був технічною базою для практикантів ОХУ. Але на відміну від дипломних робіт випускників ОХУ передвоєнного часу, які реалізовувалися учнями на ГФЗ і потім іноді йшли у виробництво, про тиражування на КФЗ створених там студентських робіт не відомо. За даними на 1940 р. у штаті заводу працював один художник [7, с. 39] який розробляв зразки розпису посуду. Можливо, це була Т. Токаренко, адже в музеї КФЗ зберігалися датовані цим роком посудини з її підписом³.

¹ Згідно історичної довідки [7, с. 39] — 1920 р.

² Токаренко Таїсія Іванівна (нар. 1911) — художник-кераміст. Закінчила ОХУ в 1938 р. Працювала на КФЗ з 1938 р. по 1950-і.

³ Опубліковані на фото №№ 1776 і 1812 на CD-диску [9].

В 1941 р. виробництво зупинилося. У серпні до міста увійшли німецькі війська. Під час окупації завод було зруйновано. Його відновлення було тривалим. У травні 1944 р. було випущено першу продукцію. Завод знову став базою для виконання робіт студентів ОГХУ. Так, у 1950 р. на практику до КФЗ відправили студентів С. Болзан, В. Шинкаренко, Ф. Нікуліна, М. Нарузецький, Г. Крижанівська, К. Клевцова [16]. Згідно програми училища, студенти-керамісти мали зробити сервіз та скульптуру. Зокрема, у 1950 р. на КФЗ С. Болзан¹ виконала дипломну скульптуру «Звіздар» (нині зберігається у Одеському краєзнавчому музеї).

У повоєнні роки власних фахових кадрів скульпторів бракувало, як на КФЗ, так і в усій фарфоро-фаянсовій галузі. Про недостатню роботу по створенню скульптури, необхідність підготовки кадрів та введення на заводах посади головного художника для контролю за якістю відтворення зразків, повідомляли учасники I конференції художників та скульпторів фарфоро-фаянсової промисловості УРСР [4], де КФЗ представляв Г. Малицький². Він розповів про тодішній стан справ на заводі [4, с. 48–51]. Після закінчення училища він в 1947 р. прийшов працювати на КФЗ і побачив суцільні руйнування. Продукція була поганої якості та оформлення. В 1948 р. уряд розглядав питання повного відновлення заводу та доведення його потужностей до передвоєнного рівня [7, с. 39]. Тоді на КФЗ скульптори не займалися малою пластикою, а розробляли нові посудні форми. Тому, Г. Малицький окрім власне учнівської роботи «Дівчина-воїн» (1946)³, більше скульптурою не займався. Разом з ним працювали формувальник В. Петровський⁴ (якого він називає скульптором), І. Мозолевський⁵, та художник О. Надуліщев⁶. Планувалося створити

¹ Світлана Владиславівна Голембовська (Болзан) (нар. 1927) — скульптор, майстер художнього скла. Закінчила ОХУ (1945–1950). Заслужений художник України (1983). Член СХУ (1956). Скульптор по фарфору КЕКХЗ (1950–1964), де створила скульптури на тему щасливого дитинства. Працювала на Київському заводі художнього скла (1964–1991). Живе в Києві.

² Малицький Григорій Григорович (нар. 1916) — художник-керамік, фарфорист. Закінчив ОХУ (1947) та поступив на роботу до КФЗ, де обіймав посаду головного художника, працював і в 1960-і.

³ Скульптура експонувалася на виставці народного мистецтва та художньої промисловості (1951), зберігається в НМУНДМ, інв. № ФР-5015.

⁴ Петровський Василь Васильович — скульптор, модельник на КФЗ з 1945 р. — по 1970-і. Розробляв форми тарілок, столових сервізів.

⁵ Мозолевський Іван Іванович (нар. 1919) — скульптор. Наприкінці 1940-х розробляв сервізи на КФЗ; вази та скульптури на ПЗХК (1968–1969).

⁶ Надуліщев (Надулічев) Олександр Андрійович (нар. 1897) — художник по фарфору. Закінчив Московський інститут (?) в 1937 р. Працював на КФЗ в 1940-і. У травні 1946 р. обійняв посаду художника-інструктора, створював зразки оформлення виробів, розписів для сервізів.

унікальний цех. Для забезпечення власними кадрами Г. Малицький і О. Надуліщев готували спеціалістів з числа місцевої молоді. Коли організували цех, у 1949 р. створили посаду головного художника. Першим її обійняв Г. Малицький. У 1948 р. на завод прийшов випускник ОХУ В. Лапін¹, якого О. Школьна називає «першим скульптором підприємства» [14, с. 119], хоча відомі лише його навчальні роботи «Рибалка» (1946) та «Оборона висоти» (1948), які експонувалися на виставці народного мистецтва та художньої промисловості (1951) [6].

На початку 1950-х в художній лабораторії працювали скульптори «першого покоління»: Василь Ущипівський², Зарицький³, Микола Старченко⁴, [8, с. 122], однак моделювали не скульптуру, а форми посуду.

Фактично випуск власної скульптури на КФЗ почався, коли в 1955 р. на завод прийшла працювати Віра Яцевич⁵. Вона стала першим скульптором, за чиїми моделями розпочався масовий випуск скульптури на заводі. В стилі академічного реалізму виконано її твори за мотивами молдавської казки («Андрієш», 1959) та на тему дитинства («Перед виступом», 1959). Реалістичністю форм і пропорцій, м'яким підглазуровим розписом відзначається її анімалістика: «Віслучок», «Кізоньки», «Як», «Жираф», «Козуля». Твори В. Яцевич (відомо 13 робіт) експонувалися на республіканських виставках та демонстрували її потенціал як майстра малої пластики.

На межі 1950–1960-х малій пластичі на КФЗ почали приділяти більше уваги. Вироблялися розроблені художниками КЕКХЗ (О. Рапай, О. Жникруп⁶) моделі. Позапланово до створення скульптури, приступили Валентина та Микола

¹ Лапін Володимир Васильович (1915–2000) — художник по фарфору, Заслужений діяч мистецтв України (1974). Закінчив ОХУ (1948). У 1948–1958 рр. працював на КФЗ, в 1958–1991 рр. — на КЕКХЗ, де обіймав посади директора (1958–1986) і головного художника (1962–1972).

² Ущипівський Василь Михайлович (нар. 1927) працював на КФЗ художником по формах, в 1960-і — на Світловодському заводі.

³ Даних про нього не маємо.

⁴ Старченко Микола Павлович (нар. 1932) — художник. Працював на КФЗ в 1950–1990-і.

⁵ Яцевич Віра Павлівна (нар. 1929) — скульптор. Закінчила Ленінградське вище художньо-промислове училище. В 1955–1959 рр. працювала на КФЗ скульптором. З 1959 р. по 1970-і — скульптор Ялтинських художньо-виробничих майстерень Худфонду УРСР.

⁶ Рапай Ольга Перецівна (1929–2012) — скульптор-фарфорист, кераміст. Закінчила КХІ (1956). Працювала скульптором на КЕКХЗ (1956–1967).

Жникруп Оксана Леонтіївна (1931–1993) — скульптор-фарфорист. Закінчила ОХУ (1952). У 1952–1954 рр. — художник БФЗ, а в 1955–1987 рр. — КЕКХЗ.

В. Яцевич. Андрієш. 1959. КФЗ.
Фото: ЦДАМЛМУ. Ф. 581. Оп. 2. Спр. 318. Л. 4

В. Трегубова. Казашка. 1965. КФЗ.
Приватна збірка. Фото: П. Шевчук

Трегубови¹ які прийшли на завод у 1956 р. Після успішної демонстрації їхніх творів на зарубіжних виставках-ярмарках та випуску сувенірів до ювілею Тараса Шевченка керівництво заводу визнало необхідність запуску спеціальної ділянки для лиття скульптури та сувенірів. Таку ділянку потужністю 1 млн 400 тис. штук на рік збудували в 1963–1964 рр. [7, с. 40]. Через Всесоюзне експортно-імпортне об'єднання «Різнокспорт» сувеніри та скульптуру почали експортувати за кордон. Однією з перших стали експортувати «Конячку» М. Трегубова, за перше півріччя 1966 р. обсяг її поставок до Великобританії склав 12 096 шт. [15].

Відтоді Трегубови активно почали займатися малою пластикою. В 1967–1999 рр. В. Трегубова обіймала посаду головного художника заводу та фактично

¹ Трегубова Валентина Михайлівна (1926–2010) — скульптор-фарфорист. Заслужений діяч мистецтв України (1970). Лауреат держпремії імені Т.Г. Шевченка (1986). Закінчила Київське училище декоративно-прикладного мистецтва. Працювала скульптором на КФЗ (1956–2005)

Трегубов Микола Семенович (1922–2007) — фарфорист. Заслужений художник України. Лауреат Держпремії імені Т.Г. Шевченка (1986). Працював на КФЗ (1956–2005).

визначала політику художнього виробництва на підприємстві. До останніх років роботи на заводі вона, а меншою мірою її чоловік (котрий більше працював над посудними столовими і декоративними формами), створювали скульптуру і сувеніри на літературну, фольклорну, національну, історичну, жанрову тематику. Завдяки розробці найбільшої кількості моделей, їх тематичній різноманітності, чудовому моделюванню, колоритному розпису, художники поряд із скульпторами КЕКХЗ — В. Щербиню¹, О. Рапай, О. Жникруп, посіли місце провідних майстрів української фарфорової пластики. Тривалий час вони були єдиними скульпторами на заводі. З їх діяльністю пов'язаний розквіт малої пластики на КФЗ другої половини ХХ — початку ХХІ ст. Вони створили свій неповторний стиль, який відрізняє коростенську пластику з-поміж робіт інших заводів. Для їх стилю характерні життєрадісність образів, декоративність, плавне моделювання форми, яскраво виражений національний колорит (в сюжетиці, костюмах, характерах, розписі), використання контрастних сполучень кольорів — червоного та синього, підглазурового розпису солями й оксидами металів, з яких перевагу надавали кобальту та хрому в сполученні з надглазуровими селенітними фарбами та золотом. Прикладами є скульптури «Українка, що танцює» і «Казашка» (обидві — 1958 р.), серія «Чарівний дивосвіт» (1970) за мотивами драми «Лісова пісня». У моделюванні форми В. Трегубова йшла від реалізму 1950-х до більшої узагальненості та декоративності у 1960-і. Її художньому мисленню притаманна оповідальність, тому композиції «Енеїда» (1969), «Сорочинський ярмарок» (1965), «Хліб всьому голова» (1985–1986) багатофігурні та об'єднані в емоційні, сповнені побутовими подробицями сценки, які нагадують життєві ситуації. Введення у композицію декількох (зазвичай дев'яти) фігур, дозволяло повно розкрити сюжетні колізії теми, передати емоційний стан героїв, показати їх характери. Фігурки позбавлені цоколів, їх можна вільно групувати, розставляючи змістові акценти. В кожному з образів відчутне авторське ставлення, висловлене в теплому гуморі або іронії. Захопленість художниці роботою з матеріалом та пластичним моделюванням закономірно призвела до створення власного «лялькового» світу, де кожен персонаж має свою історію. Квінтесенцією цього підходу є серія «Народні усмішки» (1990) за мотивами народної пісні «Як жінки чоловіків продавали», в якій В. Трегубова в жартівливій формі розкрила фольклорно-побутові особливості життя українського села.

Рідкісна особливість одухотворювати фарфор вилилася в створення антропоморфного різновиду штофу з пробкою у вигляді жіночої та чоловічої голів. У фігурних штофах В. Трегубова розвивала традиційні форми бутлю та народної

¹ Щербина Владислав Іванович (нар. 1926) — скульптор-фарфорист. Закінчив ОХУ. Працював на Городницькому та БФЗ (1950–1953), КЕКХЗ (1953–1988).

К. Олійник. Футляр для годинника «Мрія». 2001.
КФЗ. Приватна збірка. Фото: П. Шевчук

іграшки, втілила національний характер. Недарма вони мають українські імена — Марічка, Соломія і є персонажами української опери — як парні штофи «Одарка» та «Карась» (1974).

З кінця 1970-х малою пластикою та розробкою презентабельної інтер'єрної скульптури на КФЗ займався О. Шевченко¹, чий твори в 2000-і визначали рівень коростенської скульптури. В її розвитку художник зайняв власну нішу завдяки розробці міфологічної, анімалістичної («Бульдог», 1992; «Спаніель», 1992; «Коллі», 1991) і релігійної тематики («Архангел Михаїл», 1993; «П'єта», 1998), трактуванню сучасних сюжетів у жанрі шаржу («Пан Кіт та пані Кішка», 1998). У його творчості присутня мала пластика. Монументальність і епічність властиві образів козака («Тарас Бульба», 2001). У «Викраденні Європи» (1996) античний міф трактовано як святкову процесію. Особливістю пластичної мови майстра є гіпертрофовано видовженні пропорції («Юдиф», 2000), витончені і вишукані форми, лаконічне використання кольору, з переважанням покриття люстром, іноді — акцентований еротизм («Повелителька змій», 2001; фігурна попільничка «Фаворитка», 2007).

¹ Шевченко Олександр Григорович (нар. 1947 р. в м. Малин Житомирської обл.). З 1949 р. живе в м. Коростень. Після закінчення середньої школи працював токарем на заводі «Коростеньхіммаш». З 1974 р. працював художником, а згодом провідним художником на КФЗ.

У 1980-і до скульпторів КФЗ приєднався Костянтин Олійник¹, який рано пішов з життя. Він створював легкі за враженням, витончені рельєфні (набір «Муза», 1987) або об'ємні бісквітні композиції (триптих «До миру, до сонця», 1985), якими прикрашав поверхні та наверхш предметів сувенірно-побутового призначення — кабінетних наборів («Муза», 1987), скриньок і настільних годинників (футляр для годинника «Мрія», 2001). В моделюванні форми він наслідував антиквізовану класику, у принципах просторового трактування — монументально-декоративну скульптуру 1970–1980-х. Його образам властиві ідеалізація, витонченість і позачасовість.

Зупинка заводу в 2008 році², припинила виробництво малої пластики КФЗ. Завод був на піку виробничої потужності, мав добрий технічний та кадровий потенціал й за умови сприятливого фінансово-економічного клімату міг би продукувати унікальну скульптуру. На жаль, нові власники не пристосувалися до нових економічних умов, розпродали виробничі устаткування та зразки продукції із заводського музею.

Висновки і пропозиції. Узагальнюючи історію фарфорової пластики КФЗ, слід відзначити її своєрідність. Незважаючи на різні творчі манери майстрів, в скульптурі КФЗ можна виділити наступні характерні риси: декоративність, узагальненість форм, яскравість та соковитість розпису, контрастні кольорові акценти, активне використання підглазурового розпису, різнокольорового криття, люстрових фарб і золота. В сюжетно-тематичному плані — виявлення національних рис і разом із тим гостре відчуття сучасності.

У подальшій роботі необхідно уточнити біографії авторів, систематизувати їх спадок у форматі ілюстрованих каталогів, атрибутувати невизначені твори.

1. *Велигоцька Н.І., Юрченко П.Г.* Декоративно-ужиткове мистецтво // Історія українського мистецтва: в 6 т. Київ: Українська радянська енциклопедія, 1967. Т. 5: Радянське мистецтво 1941–1967 років. Кн. 1. 479 с.
2. *Долинський Л.В.* Український художній фарфор. Київ: Видавництво Академії наук УРСР, 1963.
3. *Драган В.А., Яценко Е.Г., Юрченко А.А.* Коростенський фарфоровий завод: краткий обзор деятельности в XX веке. Житомир: АП «Житомирская облитипография», 2004. 272 с.
4. Звіти про основну діяльність Коростенського фарфорового заводу // ЦДАВО України. Ф. 5187. Оп. 1.

¹ Олійник Костянтин Петрович — скульптор. Працював на КФЗ в 1983–2009 рр.

² У 2012 р. Господарським судом Житомирської області порушено провадження у справі про банкрутство ЗАТ «Коростенський фарфор».

5. Исторические справки о развитии предприятий по состоянию на 1967 г. // ЦДАВО України. Ф. 5187. Оп. 1. Спр. 75. 89 арк.
6. Каталог выставки народного искусства и художественной промышленности: 1951. // ЦДАМАМУ. Ф. 581. Оп. 1. Спр. 233. Арк. 173.
7. Каталог фарфору, фаянсу і майолики / під ред. Л. Ліфшиця. Київ: Українське державне видавництво місцевої промисловості, 1940.
8. Коростенский фарфоровый завод: Сувенирно-подарочные изделия: Каталог. Киев: Реклама, 1973 (?). 11 с.
9. Коростенський фарфор. Каталог продукції [+ CD каталог]. Б. м., 2010. 214 с.
10. Личное дело студента Токаренко Таисии Ивановны // Архив ОГХУ. Арх. № 195. Д. 1938. 5 с.
11. Личное дело. Яцевич Вера Павловна // ЦДАМАМУ. Ф. 581. Оп. 2. Спр. 318. 54 арк.
12. *Лысин Б.* Производство фарфора и фаянса. Сырье, переработка, контроль, расчет. Киев: Издание Всеукраинского треста «Фарфор-фаянс-стекло», 1923. 402 с.
13. *Насонова И. С., Насонов С. М., Гольский И. А., Дворкин Г. А.* Марки советского фарфора, фаянса и майолики: в 2 т. Москва: Издательство «Среди коллекционеров», 2009. Т. 1. 288 с.
14. *Насонова И. С., Насонов С. М., Гольский И. А., Дворкин Г. А.* Марки советского фарфора, фаянса и майолики: в 2 т. Москва: Издательство «Среди коллекционеров», 2009. Т. 2. 320 с.
15. Отчет о выполнении поставок продукции на экспорт за 1966 год // ЦДАВО України. Ф. 5187. Оп. 1. Спр. 43.
16. Наказ № 23 по Одеському державному художньому училищу від 5 травня 1950 р. // Архив ОГХУ.
17. *Петрякова Ф. С.* Украинский художественный фарфор (конец XVIII — начало XX ст.) / АН УССР, Ин-т искусствозн., фольклора и этнографии им. М. Рыльского, Львовское отделение. Киев: Наукова думка, 1985. 222 с.
18. *Придатко Т.* Новаторство і традиції (про фарфор В. та Н. Трегубових) // Образотворче мистецтво. Київ, 1986. № 3. С. 23–25.
19. *Сержант Л. В.* Фарфор, фаянс першої половини XX ст. (рукопис).
20. Советское декоративное искусство 1917–1932. Материалы и документы / под ред. В. П. Толстого, авт.-сост.: И. А. Пронина, М. В. Владимирцева, Л. В. Казакова, И. М. Сулов. Москва: Искусство, 1980. 339 с.
21. I конференция художников и скульпторов фарфоро-фаянсовой промышленности УССР. 14–16 июля 1948 г. Стенограмма // ЦДАМАМУ. Ф. 581. Оп. 1. Спр. 108. 145 арк.
22. *Чарновський О.* Фарфор // Нариси з історії українського декоративно-прикладного мистецтва. Львів: Видавництво Львівського університету, 1969. С. 102–119.
23. *Шевченко А.* Коростень. Персональний сайт. URL: <http://schev4enko-alek.narod.ru>.

24. Шевчук А. Сутність поліської порцеляни (про фарфор В. та М. Трегубових) // Об'єктно-художнє мистецтво. Київ, 2005. № 3. С. 55.
25. Школьна О. В. Фарфор-фаянс України ХХ ст.: інфраструктура галузі, промислова та економічна політика, організаційно-творчі процеси. Київ: День печати, 2013. Кн. 1. 400 с.
26. Школьна О. В. Фарфор-фаянс України ХХ ст.: інфраструктура галузі, промислова та економічна політика, організаційно-творчі процеси. Київ: День печати, 2013. Кн. 2. Ч. I: Історія виробництва (середина XVII — початок ХХІ століття): Таблиці. Реєстр імен провідних майстрів галузі. 400 с.
27. Шербак В. Фарфор, фаянс // Історія українського мистецтва: в 6 т. / Академія Наук УРСР: Головна редакція УРЕ. Київ: Жовтень. Т. 6. С. 363–367.
28. Шербак В. Їх полонила порцеляна (про фарфор В. та М. Трегубових) // Українська культура. 2006. № 5–6. С. 48–49.

Перелік скорочень

- БФЗ — Баранівський фарфоровий завод.
 ВНЗ — Вищий навчальний заклад
 ГФЗ — Городницький фарфоровий завод.
 КЕКХЗ — Київський експериментальний кераміко-художній завод
 КХІ — Київський художній інститут.
 КФЗ — Коростенський фарфоровий завод
 ОХУ (ОГХУ) — Одеське художнє училище імені Грекова.
 ЦДАМАМУ — Центральний державний архів-музей літератури та мистецтва України.

Корусь О. П. З історії виробництва малої пластики Коростенського фарфорового заводу.

Анотація. У статті визначено етапи розвитку Коростенського фарфорового заводу протягом ХХ ст., що був одним з провідних та найпотужніших підприємств фарфорової галузі України, а також історію виробництва малої пластики на ньому. На основі архівних джерел вперше розглянуто питання масового виробництва малої пластики на Коростенському фарфоровому заводі у 1930-і та доведено, що в означений період його не було. Натомість повідомляється, що підприємство слугувало виробничою базою для виготовлення учнівських та дипломних робіт студентів Одеського художнього училища. Спростовано прийняту у мистецтвознавстві думку, що автором перших тиражованих скульптурних робіт на заводі була Валентина Трегубова. Проаналізовано коростенську фарфорову пластику в цілому, представлено майстрів, авторів скульптури, охарактеризовано стилістичні та сюжетні особливості творів. Вперше здійснено систематизацію історичних фактів про виготовлення малої пластики на Коростенському фарфоровому заводі.

Ключові слова: Коростень, Коростенський фарфоровий завод, фарфор, скульптура, мала пластика, Прижбицький, Валентина Трегубова, Микола Трегубов, Віра Яцевич, Таїсія Токарєнко, Григорій Малицький, Олександр Шевченко, Костянтин Олійник.

Корусь Е. П. Из истории малой пластики Коростенского фарфорового завода.

Аннотация. В статье рассмотрены этапы развития Коростенского фарфорового завода на протяжении ХХ в., который был одним из ведущих и мощнейших предприятий фарфоровой отрасли Украины, а также история производства на нем малой пластики. Впервые на основе архивных источников рассмо-

трен вопрос массового производства малой пластики на Коростенском фарфоровом заводе в 1930-е и доказано, что в данный период его не было. При этом отмечено, что предприятие служило производственной базой для изготовления ученических и дипломных работ студентов Одесского художественного училища. Опровергнуто принятое в искусствоведении мнение, что автором первых тиражированных скульптур на заводе была Валентина Трегубова. Проанализирована коростенская фарфоровая пластика в целом, представлены мастера, авторы скульптур, охарактеризованы стилистические и сюжетные особенности их произведений. Впервые осуществлена систематизация исторических фактов об изготовлении малой пластики на Коростенском фарфоровом заводе.

Ключевые слова: Коростень, Коростенский фарфоровый завод, фарфор, скульптура, малая пластика, Прижбыльський, Валентина Трегубова, Миколай Трегубов, Вера Яцевич, Таїсія Токарєнко, Григорій Малицький, Олександр Шевченко, Костянтин Олійник.

Korus O. P. From the history of Korosten porcelain factory figurines.

Summary. In article the stages of development of Korosten porcelain factory, one of the major and leading fabricators of Ukrainian porcelain industry, and the history of figurines production there have been considered. At first the question of porcelain figurines mass production in Korosten porcelain factory in 1930s have been considered with the involvement of archival sources and have been proved that in the designated period it was not. In return it has been reported, that the factory was an industrial base for Odessa Art College student's graduation works making. It has been refuted the opinion which exists among art critics that Valentina Tregubova was the author of fist sculpture's mass production on the factory. Korosten porcelain figurines have been analyzed at all, the sculpture's authors are presented, stylistic and themes features of these works are have been characterized. At first the historical facts about porcelain figurines production on Korosten porcelain factory have been systematized.

Keywords: Korosten, Korosten porcelain factory, porcelain, sculpture, figurines, Przybylskij, Valentina Tregubova, Mykola Tregubov, Vira Yatceвич, Tajisija Tokarenko, Hrygorij Malytskij, Oleksandre Shevchenko, Kostjantyn Olijnyk.